

CONSILIEREA FILOSOFICĂ ȘI BIOETICA, LEGĂTURI INTERDISCIPLINARE

VASILE PETRU HAȚEGAN
Universitatea de Vest, Timișoara

Philosophical counseling and bioethics, interdisciplinary connections. The article has an interdisciplinary approach, starting from the philosophical practice manifested more recently by philosophical counseling and its applications in medical field. The paper presents the elements of interdisciplinary links between philosophical counseling and some elements of medical, especially in bioethics. Through the new concept of philosophical counseling, as a part of the philosophy put into practice, the principles of ethics and philosophy can be successfully applied in the medical field and other research or practice from this area or for the biosystem, and for that reason the our proposal is for cooperation of the new professions, both of them can use the etical concept in practice.

Keywords: philosophical counseling; bioethics; interdisciplinarity; ecological ethics.

INTRODUCERE

În această lucrare prezentăm câteva elemente privind existența unor legături interdisciplinare care se formează între două profesii noi, una fiind bioeticistul sau consilierul etic, iar cealaltă fiind consilierul filosofic, ambele putând lucra împreună la rezolvarea unor cazuri privind unele dileme etice sau unele dezacorduri legate de luarea unor decizii medicale. Ne referim la deciziile etice sau la modalități de consiliere a bolnavilor sau altor persoane aflate în proceduri de cercetare medicală, precum și a membrilor de familie a persoanelor asistate, dar și a personalului medical implicat în luarea deciziilor sau gestionarea cazurilor medicale.

Cooperarea pe care o propunem poate fi extinsă și în alte domenii în care acționează cele două profesii, cu referire la instituții sau organizații ale căror activități au un impact asupra altor ființe vii sau asupra întregului ecosistem natural, situație ce poate necesita luarea unor măsuri bioetice, și care trebuie să fie în concordanță cu necesitatea urgentă de a proteja biosul planetar. Dacă practica medicală a generat inițial doar specializări în etica medicală, noile tehnologii aplicate în domeniul medical și al vieții în general au făcut ca etica pusă în practică să poată astfel interveni în domeniul biosului, prin promovarea unei alte specializări, aceea de *consilier în bioetică*, reprezentată de un specialist care va prelua elemente și

principii din filosofia moralei, și care, cu ajutorul unor instrumente derivate din practica filosofică, dezvoltate recent de consilierea filosofică, poate interveni cu succes în rezolvarea problemelor de bioetică.

Teoriile etice și filosofia moralei își găsesc astfel un loc în practică, prin intermediul *consilierului de bioetică*, dar și prin noul concept de *bioetică clinică* introdus recent în domeniul bioeticii, ca parte a eticii aplicate. Este un curent a cărei necesitate rezultă din practica medicală, din cercetările științifice în domeniul medical și al biosului în general. Abordarea bioetică începe de la cazuistica care generează diverse dileme sau controverse etice, care necesită luarea unor decizii corecte, atât din punct de vedere moral, dar și etic, în concordanță cu respectarea unui principiu esențial, al respectării și protejării vieții sau biosului în general. Se creează astfel o dilemă la care încercăm să răspundem: Dacă este necesar ca etica practică să rămână în domeniul filosofiei moralei sau aceasta poate fi transferată către noi specialiști, respectiv către consilierii în bioetică sau consilierii de etică aplicată?

ORIENTĂRI INTERDISCIPLINARE ALE BIOETICII

Bioetica are o orientare interdisciplinară care pornește de la legătura existentă între etică și filosofie și care poate fi transpusă similar legăturii create între medicină și științele vieții. Conexiunile noii discipline și profesii pot fi și mai ample, dacă avem în vedere relațiile sale interdisciplinare cu alte discipline care se manifestă în același domeniu, cu cel al consilierii destinate unor comunități, instituții sau persoanelor implicate și care generează și ele unele dileme legate de principii morale sau de etică aplicată, sau necesită luarea unor decizii în acest sens.

Conceptul de consiliere filosofică este introdus destul de recent, practic aproape odată cu primele abordări bioetice, și poate fi un mod aplicat în care acesta poate participa activ la formarea unor specialiști proveniți în primul rând din rândul personalului medical, care pot fi sprijiniți și formați să dezvolte și aptitudini de consiliere bioetică, utile în soluționarea diverselor situații generate de practica medicală. Pe acest considerent, atragerea unui consilier filosofic în comisiile de bioetică poate fi un câștig, în sensul că va aduce instrumente noi de lucru, generate de consilierea filosofică, unde alături de consilierul de bioetică și alți specialiști, pot soluționa optim dilema sau cazul supus unei dezbateri etice, fapt ce va contribui la o creștere a profesionalizării procesului de consiliere aplicat.

Beneficiarii procesului de consiliere vor putea fi astfel toate persoanele implicate, începând cu persoana bolnavă ce face obiectul cazului analizat, continuând cu membrii familiei acesteia și cu personalul implicat în soluționarea cazului, chiar și specialiștii în consiliere și bioetică, care își pot astfel îmbogăți experiența și cunoașterea în domeniu. Credem că acești specialiști la care facem referire nu se pot confunda deloc prin domeniul lor de lucru și nu se concurează, ci, dimpotrivă ei pot face parte din aceeași echipă, care lucrează la cazurile generate de practica

medicală, unde pot conlucra în rezolvarea dilemelor ivite, atât din punct de vedere etic cât și filosofic sau existențial, situație cu care marea majoritatea cazurilor se confruntă. Încă din anul 1969, oncologul Potter van Rensselaer precizează în lucrarea sa *Bioetics: Bridge to the future* faptul că bioetica face o legătură între științele vieții și valorile umane¹.

Pornind de la această primă constatare și analizând acest nou domeniu al eticii aplicate, observăm numeroase întrepătrunderi între discipline din domeniul medical, dar și al biologiei sau altor științe ale vieții, cu discipline umaniste și cu filosofia, toate având ca rezultat o altfel de cunoaștere asupra științelor care studiază viața sau bios-ul, apelând la ajutorul eticii și al filosofiei. Când vorbim de bios, nu ne referim doar la specia umană, ca ființă rațională, ci și la alte viețuitoare, la plante, la întregul ecosistem în general.

Dacă bioetica a fost identificată inițial doar în domeniul medical, fiind deseori confundată cu etica medicală sau etica profesională, recent ea și-a extins aria de aplicare asupra viului sau chiar la nivelul biosferei planetare, manifestându-se acum prin intermediul eticii ecologice. Bioetica nu mai poate fi confundată cu noțiunea de etică medicală, care este generată strict în domeniul medical și ține de profesia de medic și relația sa cu pacientul său. Abordarea etică a unor probleme generate de practica medicală este de fapt o întâlnire cu filosofia, care are astfel o aplicație practică în domeniul bioeticii².

Profesorul Teodor Țirdea face referire la o extinderea a ariei de acțiune a eticii, de la individ la biosistemul ecologic în care acesta trăiește, și care poate fi extinsă și la nivelul cosmic, el definind procesul ca fiind unul de sistem, generat de relația dintre om–societate–mediu, bazat pe interferența eticii cu etica ecologică, autorul mergând mai departe prin a face referire și la o anume etică cosmică³. În același context, profesorul Țirdea remarcă și o influență a societății informaționale asupra relației dintre om și natură, fapt ce va duce la extinderea eticii la un alt nivel, cel societar, și care devine utilă civilizației actuale pentru „preîntâmpinarea crizei ecologice planetare și omicidului global”⁴.

BIOETICA, O ETICĂ CE POATE FI APLICATĂ GLOBAL

Practicile filosofice cu tendințe de etică aplicată se dezvoltă tot mai mult ca un suport activ pentru domeniul medical, în special prin noua practică a consilierii filosofice care poate activa în diverse arii ale medicinei, cum ar fi: susținerea bolnavilor incurabili și sprijinirea familiilor acestora, transplantul de organe și elementele etice legate de acesta, luarea deciziilor asupra vieții și a momentului

¹ V.R. Potter, *Bioetics: Bridge to the Future*, Englewood Cliffs, N.J.:Prentice-Hall, 1971.

² T.N. Țirdea, *Filosofie și bioetică: istorie, personalități, paradigme*, Chișinău: USMF, 2000.

³ *Ibidem*, p. 31.

⁴ *Ibidem*, p. 32.

constatării morții unui pacient, introducerea noilor tehnologii medicale care pot genera controverse etice și morale. Acum toate aceste situații pot fi consiliate și de bioeticști sau de consilierii filosofici sau consilierii de etică.

Pentru o bună implementare în practică a bioeticii, în numeroase instituții medicale au apărut așa-numitele „consilii bioetice”, care sunt echipe mixte formate din: medici specialiști, consilieri filosofici, consilieri de etică, consilieri spirituali; la care pot participa chiar și membrii ai familiei bolnavului sau reprezentanți ai serviciului social; și care prin activitățile lor fac ca bioetica să „se manifeste ca un institut social”⁵. În acest fel, se impune tot mai mult ca practica medicală să aibă și o latură de bioetică, bazată pe livrarea către pacient a unui acord informat, ce are un rol esențial în luarea deciziilor medicale, în legătură cu starea de boală a pacientului. Acest așa-numit acord informat generează un consimțământ liber exprimat de către bolnav sau de familia acestuia, proces care obligă personalul medical la a face o prezentare reală a stării de sănătate a pacientului său.

Prin această nouă abordare se trece de la caracterul paternalist sau tutelar al medicului, care decidea singur strategia medicală aplicată, la un caracter opus, de tip antipaternalist, generat de introducerea în actul medical a noilor cuceriri ale științei, fiind un domeniu aplicat prin excelență, dar și a dreptului la informare pe care îl are pacientul său. Bioetica este cea care face această trecere de la monologul specific modului paternalist către o relaționare opusă, bazată pe relația între medic și pacient, ce are la bază dialogul părților. Putem spune că are loc o trecere de la etica medicală la conceptul de bioetică aplicată domeniului medical.

Dacă privim în ansamblul sistemului social, se impune să avem în vedere și noua orientare de la individ la biosistem, unde are loc o re poziționare a normelor etice către tendința actuală de conștientizare și dezvoltare a unei responsabilități sociale, care acordă o atenție mărită priorității valorilor umane și vieții în general, privit ca un viu universal al planetei.

Consilierea filosofică sau practica filosofică în general se concentrează pe normele morale și de etică specifice vieții, care urmăresc a proteja atât interesele persoanei, privite la nivel de individ, dar și ca societate, alături de alte elemente ale naturii, toate fiind integrate biosului planetar. Remarcăm rolul pe care îl poate avea medicina ca știință, în fundamentarea și dezvoltarea noului concept aplicat al bioeticii, și care generează pentru aceasta principii morale și de etică, atât de necesare în luarea deciziilor medicale, dar și pentru rezolvarea unor alte dileme din domeniul sănătății, cum ar fi: întreruperea sarcinii, transplantul de organe și implicațiile sale asupra donatorului sau a primitorului, schimbarea de gen, fecundarea artificială, eutanasia bolilor incurabile, modificarea sau manipularea genetică, clonarea, maternitatea de substituit, sau alte practici medicale și experiențe informale efectuate asupra maladiilor grave.

⁵ *Ibidem*, p. 34.

Practica filosofică apelează la etică pentru rezolvarea unor probleme sau dileme ivite, în concordanță cu principiile morale existente la un moment dat în societate și raportate la cunoștințele științifice existente în acel moment. Dacă privim la principiile morale care sunt utilizate frecvent în bioetica aplicată, remarcăm o trimitere a lor la individ sau la o vietate anume, fără a mai fi extinse la nivelul societății sau al naturii, ca ansamblu manifestat prin biosferă sau ca sistem al susținerii vieții pe planetă. Pornind de la aceste observații, considerăm a fi utilă extinderea domeniului actual de lucru al bioeticii, de la nivelul eticii medicale la etica ecologică, dar și spre alte discipline centrate pe științele vieții, care au ca scop și dezvoltarea unei etici specifice vieții, în care omul, vietățile și biosul în general pot evolua și pot a se proteja reciproc. Bioetica poate manifesta o tendință de a se dezvolta spre conceptele filosofice care pun în valoare viața, pornind de la tendința naturală a omului de supraviețuire în cadrul ecosistemului natural în care trăiește. Regăsim această teză în manualul de bioetică scris de profesorul Țârdea care scrie despre etică ca fiind o etică globală a viitorului, numită a fi „etica supraviețuirii omenirii”⁶.

CONEXIUNI ALE BIOETICII CU FILOSOFIA APLICATĂ

O legătură interdisciplinară a bioeticii cu filosofia s-a remarcat recent prin preocupările manifestate în cadrul unei noi profesii, consilierea filosofică, derivată din practicile filosofice, și care își găsește tot mai mult loc în domeniul sănătății, aplicată fiind inițial sub forma numită *Philosophy for community* și notată generic cu acronimul *P4Co*. Noile practici filosofice sunt influențate și de descoperirile științelor în domeniul medical, fapt ce are influențe majore și în domeniul eticii medicale aplicate acestui domeniu, dar și al consilierii filosofice destinate persoanelor aflate în suferință sau a familiei acestuia, precum și asupra personalului sanitar implicat în actul medical sau în îngrijirea bolnavilor.

Consilierea filosofică vine în sprijinul specialiștilor din sănătate, implicați în luarea deciziilor privind alegerea terapiei utile salvării sau protejării vieții persoanei, cu efecte multiple asupra familiei persoanei bolnave, dar și asupra personalului implicat în actul medical.

În încercarea de a răspunde la întrebarea: De ce este nevoie de o practică filosofică în domeniul sanitar?, Vesna Bijelic, ca practician specializat în bioetică și consiliere filosofică, precizează că: „în timpul sesiunilor de P4Co se creează o anumită atitudine pentru a discuta împreună, într-o manieră deschisă și argumentativă, gândurile celorlalți sunt respectate, se construiesc noi idei și soluții posibile,

⁶ *Ibidem*, p. 49.

întotdeauna în cadrul grupului, toți participând activ și responsabil”⁷. Trebuie de asemenea să avem în vedere și faptul că practica filosofică poate fi aplicată inclusiv în unitățile de cercetare medicală, unde este necesară folosirea unor norme de etică pentru luarea deciziilor în procesele de lucru din acest domeniu al cercetării.

Consilierea filosofică utilizează ca instrumente de lucru subiecte și narațiuni specifice valorilor moralei, având la bază și noțiuni de etică teoretică, prin folosirea unui vocabular specific moralei filosofice și eticii aplicate⁸. Astfel consilierea filosofică poate interveni asupra unor dileme sau conflicte de natură etică sau morală ce provin din orice domeniu, nu doar din cel medical. Același autor remarcă o anume renaștere a eticii aplicate, prin aplicarea în practică a unor scrieri ce conțin „analize antropologice, fenomenologice și existențiale”⁹.

Un studiu amplu asupra legăturii dintre filosofie și bioetică este făcut de practicantul italian Paolo Cattorini, care prezintă conceptul de bioetică ca fiind „o etică aplicată biomedicinii, practicilor de îngrijire medicală, cercetării umane sau animale, științelor vieții”¹⁰, atitudine la care observăm o extindere a ariei de lucru a bioeticii, de la domeniul medical inițial spre cercetare, spre o aplicare mai largă, în domeniul științelor care studiază viața. Pornind de la filosofia moralei și de la principiile eticii care pot fi aplicate noilor domenii, practicantul Cattorini introduce un nou concept, pe care îl definește a fi *bioeticianul clinic*, care „este, prin urmare, un consultant filosofic, deoarece ajută operatorii individuali, personalul unui departament sau instituțiile de asistență medicală, să depășească dilemele morale pe care le întâlnesc și să elaboreze, pe cât posibil, o soluție convingătoare”¹¹.

În lucrarea sa, Cattorini face legătura dintre etica aplicată și filosofia în general, ajungând încă de la început la concluzia că „Bioeticianul clinic este un consultant filosofic, iar acesta din urmă este în felul său un eticist aplicat”¹², concluzie care subliniază legătura dintre bioetică și consilierea filosofică, ambele fiind aplicații mai noi ale unor domenii consacrate, respectiv științele vieții și filosofia. Aflăm de la același practicant care sunt etapele unui raționament specific bioeticii clinice, care va începe cu individualizarea problemei morale, se continuă cu o evaluare a problemei și o justificare a preferințelor exprimate asupra unei anume soluții propuse, după care aceasta este raportată și pusă în acord cu principiile morale și de etică din domeniu, urmărindu-se și rezolvarea unor eventuale disensiuni ce apar fie în cadrul echipei de etică, fie asupra persoanelor implicate în cazul analizat, iar la finalul procesului se pot enunța chiar strategii sau

⁷ V. Bijelic, „Comunita di ricerca filosofica nelle professioni sanitarie” *Practica filosofica di comunita*, A. Volpone ed., Napoli, Liguori, 2013, p. 134.

⁸ P. Cattorini, *Bioetica clinica e consulenza filosofica*, Milano: Apogeo, 2008, p. 115.

⁹ *Ibidem*, p. 116.

¹⁰ *Ibidem*, p. 7.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 13.

recomandări pentru eliminarea acestor dileme etice în viitor. În același context al legăturilor între consiliere și bioetică, apar în practică și alte susțineri referitoare la conceptul de consiliere bioetică, care preia instrumente și tehnici specifice consilierii filosofice, aplicate acum în domeniul medical. O asemenea referire este făcută de practicianul Luca Nave, care scrie despre consilierea bioetică ca fiind o disciplină și profesie nouă, ce își face loc între practicieni, iar „consilierul bioetic este prin urmare, un profesionist care a fost instruit în practica consilierii filosofico-existențiale, care are competențe de comunicare și psihologie-relațională și, împreună, a studiat problemele, teoriile și principiile bioeticii contemporane”¹³. Concluzia la care se ajunge este că noua profesie își găsește o identitate proprie, în special printre specialiștii din domeniul sanitar, care se poziționează distinct față de consilierea psihologică sau psihoterapia aplicată în domeniu, dar și față de consilierea spirituală sau asistența religioasă, ambele fiind deja prezente în acest sector¹⁴. Nave vorbește despre legătura între filosofie și consilierea bioetică, pe care o definește a fi „o relație de ajutor, logico-hermeneutică, a concepției despre lume sau a filosofiei personale”¹⁵, motiv pentru care putem afirma că aplicarea noului concept face parte dintr-un proces amplu de *umanizare* a medicinei.

Bioeticianul sau consilierul bioetic este un specialist care participă activ la rezolvarea unei dileme etice, ce apare de obicei în domeniu medical, unde are ca subiect pacientul sau o procedură medicală; dar uneori procesul poate fi aplicat și asupra unor dileme etice rezultate în cadrul unui colectiv ce activează în acest domeniu. Dilemele etice ce apar în domeniul medical sunt deseori centrate pe obținerea unor beneficii medicale asociate unei situații anume și care poate genera situații complexe de decizie, iar uneori sunt luate sub o anumite presiune de timp sau chiar sub presiunea unor conflicte ce apar între părțile implicate. Aceste conflicte pot apărea asupra necesității unei anume intervenții, proceduri medicale sau tratament considerat util a fi aplicat, cerințe solicitate sau susținute de obicei de una din părți, dar care sunt contrazise de cealaltă parte implicată în cazul analizat.

De regulă, orice solicitare de rezolvarea a unui conflict sau dilemă etică este cerută fie de persoana în suferință sau de familia acestuia, sau chiar de echipa medicală care gestionează cazul. Aici poate interveni specialistul în consiliere sau în bioetică, pentru aplicarea corectă a valorilor umane, și care poate apela la ajutorul instrumentelor filosofice. Consilierul filosofic sau consilierul de etică se implică astfel în rezolvarea etică a dilemei, pornind de la o analiză a istoriei terapiilor aplicate cazului, dar având în vedere și principiile etice și practicile medicale existente în domeniu.

¹³ L. Nave, „Il counseling bioetico: una nuova disciplina e una nuova professione”, *Rivista Italiana di Counseling Filosofico*, N. 6, April, 2010, p. 61.

¹⁴ *Ibidem*, p. 64.

¹⁵ *Ibidem*, p. 65.

Principiul filosofic de bază care este avut în vedere este cel al maximizării stării de bine a bolnavului și preocuparea pentru reducerea sau eliminarea efectelor negative ale bolii, acordând o prioritate maximă vieții și ființei persoanei. Dacă specialistul nu poate identifica valorile morale ale persoanei, care au generat dilema, consilierul de etică va prelua rolul unui mediator, pentru a negocia cea mai favorabilă decizie medicală, cu interes major în protejarea vieții persoanei.

Rezolvarea unei dileme etice se face în opinia Katrinei Bramstedt, un cercetător american care s-a remarcat prin lucrările sale în domeniul bioeticii, sub forma unui raport al beneficiilor rezultate, cum ar fi: reducerea suferinței, refacerea sănătății și capacității de muncă a persoanei, raportate la așa-numitele poveri, materializate prin suferință fizică sau traume mentale, dar și de efortul financiar generat de boală. Rolul consilierului bioetic este recunoscut de cercetătoare ca fiind unul de educare, dar și de clarificare a dilemei etice, despre care afirmă că ies din sfera de a fi catalogați drept „polițiști morali”¹⁶.

Asumându-și rolul de mediator, specialistul în bioetică va asculta atent părțile implicate și poate genera o reflecție etică asupra cazului, care duce la soluții acceptate mai ușor de părțile implicate. În acest context, consilierul de etică poate identifica multiple elemente etice necesare unei decizii, el va ajuta la educarea părților, prezentându-le principiile etice, și totodată va exclude opțiunile necorespunzătoare cazului, fiind preocupat permanent de salvarea vieții persoanei.

Sunt unele cazuri în care bioeticianul își va asuma rolul de mediator între clinică și pacient sau familia acestuia, iar prin aplicarea corectă a consilierii asupra cazului, poate reduce substanțial apariția sau evitarea unor litigii, ce pot rezulta din cazul consiliat. Acest efect salutar al consilierului de etică a fost cuantificat de Bramstedt la secțiile de terapie intensivă din spitalele americane care au beneficiat de acest tip de consiliere și care au înregistrat cheltuieli mai reduse ca urmare a obținerii unei rate reduse de conflicte legate de procedurile medicale administrate în secțiile respective. De asemenea, și în cercetările medicale de nișă, autoarea prezintă consilierul de etică, ca fiind cel care poate avea un rol de mediator sau chiar de reprezentant al intereselor subiectului, fiind uneori un adevărat avocat al subiectului implicat în programul de cercetare¹⁷.

OPINII ASUPRA CONCEPTULUI DE BIOETICĂ SAU ETICĂ APLICATĂ ÎN ROMÂNIA

În studierea conceptului de bioetică și conexiunea sa cu filosofia pusă în practică, în România se remarcă profesorul de filosofie Valentin Mureșan, care publică în anul 2007 o lucrare în care se întreabă dacă: „Este etica aplicată o

¹⁶ K. Bramstedt, „Bioethicists: Practitioners of applied philosophy”, *Philosophical practice*. *APPA Journal* 1(2), July, 2005, pp. 77–81.

¹⁷ Idem.

aplicare a eticii?”, lucrare în care filosoful pornește de la premisa că „Filosofii moralei au fost întotdeauna interesați, într-o măsură mai mare sau mai mică, de utilitatea și aplicabilitatea teoriilor lor”¹⁸, remarcând apariția bioeticii ca formă a eticii aplicate, aceasta fiind o cerință rezultată din practica medicală sau din cercetările științifice realizate în acest domeniu și care are ca efect o externalizare a eticii aplicate, din cadrul filosofic inițial spre unitățile medicale sau de cercetare.

În acest context au fost și opinii care susțineau că în acest nou domeniu nu este necesară prezența unor filosofi ai moralei, iar specialistul în etică aplicată se poate forma direct, fără cerința de a avea cunoștințe de etică și de filosofie implicit. Răspunsul dat de profesorul Mureșan pornește de la o altă întrebare care o pune, și anume: „De unde își trag acești noi «specialiști» seva priceperii lor etice?”; iar în loc de răspuns Mureșan vine cu o propunere de împăcare, precizând că un consultant filosofic, poate fi văzut ca un filosof al moralei, care „îi face pe medici să găsească ei înșiși răspunsul”¹⁹. Remarcăm și critica acestuia asupra „turnului de fildeș” al filosofilor, generată de faptul că teoriile etice nu au o orientare spre aplicare, fiind rareori folosite sau puse în practica medicală. Concluzia la care ajunge profesorul Mureșan este că filosofii moralei se pot implica mult mai mult asupra teoriei eticii și moralei, cu accent și pe crearea unor metode sau instrumente de lucru utile unei etici aplicate, dar și spre instruirea sau formarea unor specialiști în etică aplicată, pe care îi numește ca fiind „experți în bioetică”²⁰.

Această denumire o găsim și la Mihaela Frunză, profesor de etică, care studiază conceptul de *expertiză etică* și care se întreabă în studiul său: Dacă filosofii pot fi numiți experți în domeniul eticii aplicate? Mihaela Frunză concluzionează în lucrarea sa că poate exista o complementaritate între expertiza etică și reflecția filosofică, iar experiența filosofilor este necesară oricărui colectiv ce activează în domeniul sănătății²¹. În același context, al unui studiu efectuat în anul 2011 asupra necesității expertizei etice în diverse domenii, se concluzionează că un expert etic este un specialist cu o altă formare inițială, dar cu preocupări în domeniul eticii aplicate; acesta poate proveni dintre: „filosofi, teologi, juriști, funcționari, economiști, politologi etc. care, în timpul sau după formarea lor inițială, au dobândit un set de competențe speciale”²². Eticianul precizează că „locul firesc pentru dobândirea unei asemenea specializări trebuie căutat în cadrul departamentelor de filosofie sau a altor departamente ce oferă cursuri de etică în Universități”²³. Pornind de la analiza profesorului Mureșan, același etician se întreabă la rândul său care dintre specialiști poate fi mai pregătit să activeze în domeniul bioeticii, cu referire la

¹⁸ V. Mureșan, „Este etica aplicată o aplicare a eticii?”, *Revista de Filosofie Analitică*, vol. 1, 2007, p. 70.

¹⁹ *Ibidem*, p. 101.

²⁰ *Ibidem*, pp. 107–108.

²¹ M. Frunză, *Expertiza etică și bioetica. Studii de caz*, Cluj-Napoca: Limes, 2010, pp. 9–25.

²² Idem, *Expertiză etică și acțiune socială*, București: Tritonic Academic Books, 2011, p. 20.

²³ *Ibidem*, p. 21.

medicul cu ușoare noțiuni de etică sau un etician cu unele cunoștințe medicale? Răspunsul găsit la această întrebare scoate în evidență o anume necesitate de reglementare pentru o nouă ocupație, cea a consilierului etic, prin care va fi recunoscută indirect și contribuția filosofiei, fapt pentru care „Consultanța etică ar oferi filosofilor români și șansa practicării profesiei în domeniul privat”²⁴.

Observăm în această luare de poziție o susținere a necesității implicării eticii aplicate sub forma unei calificări distincte, cea a bioeticianului sau a consilierului de etică sau bioetică, ca o profesie distinctă și reglementată profesional, în care expertul sau specialistul în bioetică poate efectua o consultanță etică individuală sau va participa activ în comitetele sau comisiile de etică, constituite la nivelul instituțiilor medicale sau de cercetare din domeniul sănătății.

CONCLUZII

Considerăm că pentru realizarea acestui deziderat de recunoaștere profesională, consilierul filosofic poate avea un rol activ în formarea viitorilor specialiști în bioetică, ce pot proveni chiar din rândul consilierilor filosofici, dar și prin colaborarea ambelor specializări la realizarea obiectivelor de consiliere propuse, îndeosebi în domeniul comunitar sau instituțional. Cele două profesii care se conturează pot merge atât împreună, sau complementar, în domeniile în care pot interacționa cu efecte maxime asupra cazurilor consiliate. Pe acest considerent al continuării procesului de promovare și recunoaștere a acestor calificări noi ale practicii filosofice și de etică aplicată, în România activează încă din anul 2016 *Asociația profesională a consilierilor filosofici și de etică*, care are ca obiectiv reglementarea acestor profesii și militează pentru crearea unui corp profesional reprezentativ, inițiativa având la bază studierea unui model anterior de reglementare profesională, cel de mediator²⁵.

Ne alăturăm opiniei generale exprimate de practicieni, asupra cerinței de formare pentru aceste noi specializări aplicate, de consiliere filosofică sau de etică, prin parcurgerea unor programe de pregătire de tip master sau nivel postuniversitar, care pot fi accesate de persoane cu studii universitare, evitându-se impunerea unor restricții asupra specializării inițiale, ca și cerință de pregătire în noua profesie. Privind asupra legăturilor multidisciplinare pentru realizarea obiectivelor propuse, identificăm implicarea altor specialiști, din zona asistenței sociale, a terapiilor psihologice sau psihiatrie, consiliere spirituală; toți aceștia fiind implicați alături de consilierul de etică în soluționarea unor dileme etice generate de cazul medical analizat.

²⁴ *Ibidem*, p.31.

²⁵ V. Hațegan, *Consilierea filosofică: de la practică la profesie*, București: Ars Docendi, 2018.

Abordarea de către acești specialiști a dilemei de natură etică, care are legături și cu aceste specializări amintite, lasă un loc larg de acțiune pentru consilierea de etică, pentru implicarea sa în rezolvarea dilemelor etice derivate din principiile morale ale persoanei, dar și ale societății în care trăim.

Dacă în cercetarea aplicată pe domeniul bioeticii a avut loc o trecere de la științele biologice la implicarea tuturor științelor dedicate vieții, putem spune că prin implicarea normelor eticii și moralei, antrenate acum de practica filosofică sub forma consilierii filosofice, are loc o trecere de la bioetica prezentată inițial de Potter la o altă bioetică, care are ca țel supraviețuirea umanității. Concluzia ce derivă din această tendință este că bioetica tinde spre o etică a vieții, raportată la viul planetar, care include omul, plantele, animalele și biosistemul planetar în ansamblul său.

O schemă preliminară a lucrării a fost prezentată sub forma unui poster redactat în limba engleză, în cadrul Conferinței științifice internaționale „BNAS 2018 – *The 2-nd International Conference on Bioethics in the New Age of Science*” organizată de Universitatea din Szegeed, Ungaria, 10–11 mai 2018.

BIBLIOGRAFIE

- Bijelic, V., „Comunita di ricerca filosofica nelle professioni sanitarie”, *Practica filosofica di comunita*, A. Volpone ed., Napoli, Liguori, 2013, pp. 111–135.
- Bramstedt, K., „Bioethicists: Practitioners of applied philosophy”, *Philosophical practice. APPA Journal* 1(2), July, 2005, pp. 77–81.
- Cattorini, P., *Bioetica clinica e consulenza filosofica*, Milano: Apogeo, 2008.
- Frunză, M., *Expertiza etică și bioetica. Studii de caz*, Cluj-Napoca: Limes, pp. 9–25, 2010.
- Frunză, M., *Expertiză etică și acțiune socială*, București: Tritonic Academic Books, 2011.
- Hațegan, V., *Consilierea filosofică: de la practică la profesie*, București: Ars Docendi, 2018.
- Mureșan, V., „Este etica aplicată o aplicare a eticii?”, *Revista de Filosofie Analitică*, vol. 1, 2007, pp. 70–108.
- Nave, L., „Il counseling bioetico: una nuova disciplina e una nuova professione”, *Rivista Italiana di Counseling Filosofico*, N. 6, April, 2010 pp. 54–74.
- Potter, V.R., *Bioethics: Bridge to the Future*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1971.
- Țirdea, T.N., *Filosofie și bioetică: istorie, personalități, paradigme*, Chișinău: USMF, 2000.